

курсів. Запропоновано напрями такої оптимізації, які передбачають комплексний підхід на основі поєднання власних дій підприємств та державної участі шляхом законодавчого регулювання цих процесів та фінансової підтримки з метою підвищення гарантій повернення коштів фінансових установ.

Література

1. Грищенко Л.Л. Обґрунтування моделей оптимізації участі держави у фінансуванні проєктів в умовах інвестиційної взаємодії з бізнесом / Л.Л. Грищенко // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2013. – № 2. – С. 34-40.
2. Гриньова В.М. Інвестування / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда / за ред. В.М. Гриньової. – Х. : Вид-во ХДЕУ, 2008. – 464 с.
3. Іваночко С.С. Чинники формування інвестиційного клімату в Україні / С.С. Іваночко // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Глобальні зміни клімату – загрози людуству та механізми 11. – Вип. 21.14. – С. 143-151.
4. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навч. посібн. / Т.В. Майорова. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2003. – 376 с.
5. Микитюк П.П. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні / П.П. Микитюк // Світ фінансів : наук. журнал. – 2008. – № 1 (14). – С. 94-99.
6. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К. : Вид-во "Лібра", 2002. – 472 с.
7. Статистика та аналітичні матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dfp.gov.ua>.
8. Статистика та аналітичні матеріали Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dfp.gov.ua>.

Сорокивская М.В., Андрейкив Т.Я. Средства финансовых учреждений в формировании инвестиционных ресурсов предприятий реального сектора

Охарактеризована суть инвестиционных ресурсов, определены их типы. Рассмотрены основные источники формирования инвестиционных ресурсов, показано в их составе место средств финансовых учреждений. Предложены направления активизации участия финансовых учреждений в формировании инвестиционных ресурсов предприятий реального сектора экономики, среди которых: государственное гарантирование возвращения средств; создание системы государственного мониторинга финансового состояния предприятий реального сектора, которые привлекают средства таких финансовых учреждений как негосударственные пенсионные фонды, страховые компании; создание внутриотраслевых фондов гарантирования возвращения средств.

Ключевые слова: предприятия реального сектора экономики, финансовые учреждения, инвестиционные ресурсы, средства финансовых учреждений.

Sorokivska M.V., Andrejkiv T.Ya. Means of financial institutions in the enterprises of real sector investment resources formation

In article the essence of investment resources is characterized, their types are defined. The basic sources of investment resources formation are considered, the place of financial institutions means in their structure is shown. Directions of activation of financial institutions participation in formation of investment resources of the enterprises of real sector of economy, among which are: the state warranting of returning of means; creation of the state monitoring system of a financial condition of the enterprises of real sector which involve means of such financial institutions as non state pension funds, insurance companies; creation of intrasectoral warranting funds of means returning.

Keywords: enterprises of real sector of economy, financial institutions, investment resources, means of financial institutions.

УДК 336.22

Доц. Ю.І. Турянський¹, канд. екон. наук –
НУ державної податкової служби України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Проаналізовано засади формування ефективної системи оподаткування, вироблені світовою практикою. Систематизовано переваги та недоліки прямої та непрямой форм оподаткування. Проведено оцінку наукових основ побудови податкової системи в умовах ринкового середовища. Здійснено критичний огляд принципів оподаткування, закріплених у вітчизняному податковому законодавстві. Запропоновано основні підходи щодо формування універсальних принципів оподаткування відповідно до фінансової стратегії.

Ключові слова: форми оподаткування, методи оподаткування, принципи оподаткування, ефективна система оподаткування, наукова основа побудови податкової системи.

Постановка проблеми. Податки є обов'язковим атрибутом державності, їх обов'язковий характер зумовлений необхідністю фінансового забезпечення виконання державою соціальних, політичних, економічних, управлінських, військовооборонних, природоохоронних, міжнародного співробітництва та інших суспільних функцій і завдань. Податки як історично найдавніша фінансова категорія не лише забезпечують формування дохідної частини бюджету, а й безпосередньо впливають на діяльність платників. Нездатність сучасної ринкової системи, перенасиченої фіктивними фінансовими ресурсами, до саморегулювання (про що переконливо свідчать кризові глобальні явища, які розпочалися у 2008 р. і ще не подолані й до сьогодні) ставить нові вимоги до формування ефективної системи оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників і фахівців у галузі оподаткування потрібно виокремити: В. Андрущенко [1], О. Василюк [2], А. Крисоватого [3], М. Кучерявенка [4], В. Опаріна [5], А. Соколовську [6], В. Суторміну [1], В. Федосова [1], С. Юрія [7] та багатьох інших. Разом із тим їхні рекомендації у галузі оподаткування, зокрема окремі аспекти формування ефективної системи оподаткування потребують уточнення та адаптації до посткризових умов.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад формування ефективної системи оподаткування з позицій її здатності до регулювання соціального розвитку, шляхом перерозподілу частини суспільного продукту, що надалі виступає джерелом фінансування суспільних благ та послуг із бюджету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкова система кожної країни характеризується особливостями як загальноекономічного, так і внутрішньонаціонального характеру, що, водночас, визначає внутрішньо-системні співвідношення між окремими формами і методами оподаткування, елементами податку, фіскальними важелями та інструментами. Світовою фінансовою наукою вироблені універсальні засади формування ефективної системи оподаткування:

- 1) розподіл податкового тягаря повинен бути рівним, тобто кожен платник повинен вносити до бюджету свою "справедливу" частку отриманої вартості;

¹ Наук. консультант: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук – Львівська КА

- 2) через систему податків має реалізуватися принцип їх нейтральності, тобто податки не повинні впливати на прийняття рішень суб'єктами господарювання або такий вплив має бути мінімальним;
- 3) під час виконання соціально-економічних заходів фіскальної політики необхідно звести до мінімуму порушення принципів рівності й справедливості оподаткування;
- 4) структура податкової системи покликана сприяти використанню фіскальної політики як важеля стабілізації та економічного зростання країни;
- 5) фіскально-економічна система має бути справедливою, простою і зрозумілою для платників податків, не допускається її довільне тлумачення;
- 6) витрати на адміністрування та управління податками повинні бути мінімальними [8, с. 29].

Ці принципи вважаються базовими якісними критеріями оцінки податкової системи та її місця в суспільному відтворювальному механізмі. Водночас ефективна взаємодія між цими критеріями нерідко призводить до загострення певних структурних співвідношень та фінансових суперечностей. Наприклад, практичне впровадження принципу рівного оподаткування порушує його нейтральність, оскільки потребує ускладнення державної адміністративної системи. Крім того, масштабне використання податків як фінансових важелів істотно обмежує рівність і справедливість оподаткування. З огляду на це, можливі два підходи щодо розбудови раціональної системи оподаткування в частині оптимізації рівня фіскального навантаження. Згідно з першим підходом, утримані суми податків та інших обов'язкових платежів повинні кількісно відповідати величині отриманих від держави суспільних благ і послуг. При другому підході, пріоритет надається податковій політиці як самостійному явищу, незалежному від структури бюджетних видаткових повноважень; кожен платник повинен сплачувати таку суму податків, яку він спроможний заплатити.

Очевидно, ідеалізувати будь-який з наведених підходів побудови податкових відносин не варто, оскільки у практиці податкової роботи необхідно балансувати між фінансовою надійністю держави та ефективністю господарювання. Це виражається у гнучкості податкової політики та формуванні оптимальних фіскальних противаг і співвідношень між складовими елементами податкової системи.

У межах формування податкової системи вагоме значення посідає співвідношення між прямими та непрямими податками, враховуючи їхні як позитивні аспекти, так і деякі недоліки. Зокрема, прямі податки вважаються відносно справедливими, оскільки механізми їх нарахування та сплати є прозорими, а об'єкт оподаткування і джерела його сплати у більшості випадків збігаються. Однак складна процедура обліку податкової бази та адміністрування податкового зобов'язання знижує ефект оподаткування. Встановлення прямих податків ґрунтується на дотриманні таких загальних правил:

1. Податок підвищує загальну норму прибутку на величину фактора виробництва, скорочує пропозицію цих факторів, знижує чисту норму прибутку.
2. Перерозподіл податкового тягаря також залежить від еластичності попиту й пропозиції.
3. Прямі податки істотно впливають на доходи, а не на витрати домашніх господарств.

4. Податок на доходи від капіталу набуває прогресивного характеру, а податок на заробітну плату – регресивного.
5. Кінцевий результат від зміни в оподаткуванні факторів виробництва залежить від структури ринку та умов конкуренції [9, с. 13]

До непрямих податків належать універсальні та специфічні акцизи, які включаються в ціни товарів (робіт, послуг) і перекладаються на наступних покупців на кожному етапі товаропросування. Акцизи є також ціноутворюючими чинниками, вагомо впливаючи на рівень інфляції в країні та регулюючи пропорції співвідношення між обсягами споживання і обсягами нагромадження. Серед закономірностей непрямих оподаткування доцільно виділити такі:

1. Запровадження податку зумовлює зростання цін і скорочує попит на оподатковані товари.
2. Масштабність зміни цін залежить від еластичності попиту та пропозиції.
3. Податковий тягар розподіляється між продавцями і покупцями відповідно до співвідношення еластичності попиту і пропозиції.
4. Еластичність попиту і пропозиції є нижчою для специфічних акцизів (податку на високорентабельні й монополні товари), а також в разі збільшення періоду адаптації.
5. З підвищенням ставок податкові надходження зменшуватимуться.
6. За однакового рівня ставок особистих і реальних податків податкові надходження держави будуть однаковими.
7. Перерозподільний вплив непрямих податків охоплює як доходи, так і витрати платника податку [9, с. 12-13].

Сучасна податкова система є прагматичною комбінацією різноманітних форм і методів оподаткування, покликаних гармонійно відобразити всю сукупність суспільних відносин, функцій і пріоритетів державного розвитку, яка має орієнтуватися на передовий науковий досвід, максимально наближаючись до ідеалів оптимального оподаткування. Наукові основи побудови податкової системи в умовах ринкового середовища вперше розробили провідні фахівці Київського національного економічного університету [10, с. 42] (рис. 1).

Як зазначалося вище, податкова система – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що утримуються на території країни з юридичних і фізичних осіб, виступають основними фіскальними, бюджетоформівними чинниками та їх ефективними важелями фінансової політики держави. Отже, принцип системності податкової системи полягає в органічній єдності та взаємодоповнюваності її складових елементів, комплексній реалізації фіскальної й регулюючої природи податків. З позицій фіску, податкові платежі повинні забезпечувати гарантований і стабільний рівень бюджетних надходжень, необхідний для фінансового забезпечення державних функцій і завдань; регулюючий потенціал податкової форми одержавлення національного продукту полягає у її всеохоплюючому впливі на соціально-економічні процеси в суспільстві. Фіскальна функція реалізується практично через усі податки, в той час як регулююча за певних обставин може мати обмежену сферу дії. Характеризуючи бюджетоформівну сутність податків, В. Опарін констатує: "державна повинна сформувати таку податкову систему, яка забезпечуватиме як достатність, так і надійність надходження доходів до бюджету та фондів цільового призначення.

Системність	Всі податки мають бути взаємопов'язані між собою, органічно доповнювати один одного, не вступати в суперечність із системою загалом та окремими її елементами. Системний підхід передбачає реалізацію двох функцій податків – фіскальної і регулюючої
Встановлення визначальної бази систем оподаткування	З позицій організації фінансової діяльності держави вихідною умовою побудови податкової системи є обсяг бюджетних видатків. Пріоритетним принципом фінансової політики є збалансування обсягу державних видатків з обсягом державних доходів
Формування правової основи і вихідних принципів побудови податкової системи	Правову основу системи доходів бюджету становлять відносини власності. Останні необхідно враховувати під час формування доходів суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності та встановлення відповідних їм об'єктів оподаткування. Вихідними принципами побудови податкової системи є: <ul style="list-style-type: none"> • формування доходів бюджету в процесі перерозподілу створеного в суспільстві ВВП; • встановлення рівноцінних обов'язків і прав перед бюджетом для всіх платників податків; • свідоме і цілеспрямоване застосування податків як фінансових інструментів регулювання соціально-економічних пропорцій у суспільстві.

Рис. Наукові основи побудови податкової системи

Відповідно, з позицій практичної фінансової діяльності держави, податкові надходження мають бути постійними і стабільними й рівномірно розподілятися по регіонах. Постійність означає, що податки повинні надходити до бюджету не у вигляді разових платежів з невизначеними термінами, а рівномірно протягом бюджетного року в чітко встановлені строки. Оскільки призначення податків полягає у забезпеченні реалізації функцій держави, то терміни їх сплати мають бути узгоджені з термінами фінансування видатків бюджету. Стабільність надходжень визначається високим рівнем гарантій того, що передбачені законом про бюджет на поточний рік доходи будуть отримані у повному обсязі. Безглуздо встановлювати такі податки, які необхідних гарантій не дають бо в такому разі невизначеною стає вся фінансова діяльність держави. Рівномірність розподілу податків за територію необхідна для забезпечення достатніми доходами всіх ланок бюджетної системи. Без цього виникає потреба в значному перерозподілі коштів між бюджетами, що зменшує рівень автономності кожного бюджету, ступінь регіонального самоврядування і самофінансування" [5, с. 213].

Завершуючи розгляд основних закономірностей та критеріїв становлення і функціонування податкової системи в умовах розбудови ринкових відносин, необхідно зауважити, що чинним законодавством (Податковим кодексом України) визначені принципи оподаткування (загальність; рівність; невідворотність відповідальності за порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів) [11].

На наш погляд, наведені вище принципи організації податкових відносин в Україні є далекими від ідеального варіанта. І проблема тут криється у двох аспектах. По-перше, в умовах нестабільної податкової системи практично неможливо забезпечити повноцінну реалізацію всіх принципів, які до того ж у багатьох

х випадках заперечують один одного. По-друге, на етапі конституційних змін не виключені зміни фіскальних пріоритетів, що може потягнути за собою відповідні зміни у системі оподаткування, механізми та принципах її формування.

Висновки та перспективи подальшої розвідки у цьому напрямі. Отже, на нашу думку, принципи оподаткування повинні бути універсальними і відповідати загальній фінансовій стратегії. Серед основних підходів щодо формування таких принципів потрібно виокремити:

- 1) стабільність податкового законодавства;
- 2) правовий характер податкових відносин;
- 3) рівномірний розподіл фіску;
- 4) пропорційна відповідність суми податків величині доходів;
- 5) зручність способу, дати, механізму оподаткування для платника;
- 6) податкова недискримінація, тобто рівність перед законом;
- 7) мінімізація витрат на адміністрування податків;
- 8) нейтральність податкової системи щодо різних сфер економічної діяльності та галузей і форм господарювання;
- 9) публічність і прозорість інформації з питань оподаткування;
- 10) запровадження і дотримання податкової таємниці.

Подальші дослідження доцільно зосередити на ґрунтовному вивченні перерозподільних властивостей фіскальних важелів на основі вітчизняного та зарубіжного емпіричного досвіду.

Література

1. Суторміна В.М. Держава – подати – бізнес: (із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки) : монографія / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. – К. : Вид-во "Либідь", 1992. – 328 с.
2. Василик О.Д. Податкова система України : навч. посібн. / О.Д. Василик. – К. : Вид-во "Поліграфкнига", 2004. – 478 с.
3. Крисоватий А.І. Податковий менеджмент : навч. посібн. / А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма. – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш", 2004. – 304 с.
4. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права / Н.П. Кучерявенко. – Харьков : Изд-во "Константа", 1996. – 320 с.
5. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 240 с.
6. Соколовська А.М. Податкова система України в контексті світового досвіду / А.М. Соколовська // Фінанси України : журнал. – 1998. – № 7. – С. 77-89.
7. Юрій С.І. Бюджетна система України : навч. посібн. / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К. : Вид-во НІОС, 2000. – 400 с.
8. Самуэльсон П. Экономика : пер. с англ. / П.А. Самуэльсон. – Севастополь : Изд-во "Ахтиар", 1995. – 384 с.
9. Русакова И.Г. Проблемы и практика применения налога на добавленную стоимость в развитых капиталистических странах: обзорная информация / И.Г. Русакова. – М. : Изд-во НИ-ФИ Министерства финансов СССР, 1989. – 185 с.
10. Федосов В.М. Податкова система України : підручник / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. Пятаченко та ін. / за ред. В.М. Федосова. – К. : Вид-во "Либідь", 1994. – 464 с.
11. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р., № 2755-VI; поточна редакція від 11.10.2011 р. на підставі 3741-17 / Верховна Рада України. – (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

Турянский Ю.И. Теоретические основы формирования эффективной системы налогообложения

Проанализированы принципы формирования эффективной системы налогообложения, выработанные мировой практикой. Систематизированы преимущества и недостатки прямой и непрямой форм налогообложения. Произведена оценка научных основ формирования налоговой системы в условиях рыночной среды. Осуществлен критический обзор принципов налогообложения, изложенных в отечественном налоговом законодательстве. Предложены основные подходы к формированию универсальных принципов налогообложения согласно финансовой стратегии.

Ключевые слова: формы налогообложения, методы налогообложения, принципы налогообложения, эффективная система налогообложения, научная основа построения налоговой системы.

Turyansky Yu.I. The theoretical principles of effective tax system

Principles of forming an effective tax system, developed by world practice were analyzed. The advantages and disadvantages of direct and indirect forms of taxation were systematized. Evaluation of scientific principles of the tax system in a market environment was made. A critical review of taxation principles set in the domestic tax laws was done. The basic approaches to the formation of the universal taxation principles according to the financial strategy were suggested.

Keywords: tax forms, methods of taxation, principles of taxation, the effective tax system, the scientific basis of the tax system formation.

УДК 336.71.001.18 (477) Асист. О.С. Іришак – Львівський НУ ім. Івана Франка

МАКРОЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВ З ДЕРЖАВНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

Запропоновано визначення поняття "державний банк", досліджено сучасний стан функціонування державного банківництва, здійснено макроекономічне прогнозування сукупних активів, сукупних зобов'язань та власного капіталу державних банків, побудовано регресійні моделі залежностей показників функціонування банків з державним капіталом від макроекономічних чинників.

Ключові слова: макроекономічне прогнозування, прогноз, банківська діяльність, державний банк, власний капітал, сукупні активи, сукупні зобов'язання.

Вступ. Значення державного банківництва для розвитку банківської системи України є беззаперечним. Особливої уваги сьогодні потребує макроекономічне прогнозування розвитку сектору банків з державним капіталом, оскільки: по-перше, в сучасних умовах постійно зростає частка іноземного капіталу; по-друге, невизначеність майбутніх напрямів розвитку державного банківництва. Таким чином, дослідження особливостей функціонування сектору банків з державним капіталом є актуальним та важливим питанням сьогодення.

У сучасних наукових дослідженнях чимало уваги приділяють проблемам розвитку державного банківництва. Серед вітчизняних науковців особливої уваги заслуговують роботи Т.А. Васильєвої, В.В. Оніщенко, С.К. Реверчука, В.С. Стельмаха, А.І. Степаненка, О.В. Усенка, І.М. Чмутової, Н.М. Шелудько та інші. Наукові дослідження стосовно розвитку державного банківництва є досить значними, проте не приділяється достатньої уваги його макроекономічному прогнозуванню і залишається мало вивченим, що і зумовило вибір теми статті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження функціонування державних банків України, а також здійснення макроекономічного прогнозування їх розвитку.

Для досягнення цієї мети виділено завдання, а саме:

- з'ясувати сутність поняття "державний банк";
- дослідити особливості розвитку сектору банків з державним капіталом в Україні;
- здійснити макроекономічне прогнозування власного капіталу, сукупних активів і сукупних зобов'язань банків з державним капіталом.

Результати дослідження. Державний банк – це банк, сто відсотків капіталу якого належить державі [3]. Це свідчить, що державні банки можна назвати "рукою держави" на банківському ринку. Власне за посередництвом таких банків держава активізує свою політику відносно проблемних галузей економіки. Це підтверджує виникнення так званих банків розвитку, як окремої групи банків із державним капіталом. Незважаючи на вирішальну роль у розвитку економіки країни, державні банки України знаходяться у складному становищі [2, 6, 7].

На нашу думку, державний банк – це банк, який має мати у статутному капіталі державну частку не менше 51 %, контролюється та управляється державними органами влади.

На наш погляд, варто поділити державні банки на дві групи:

- 1) банки зі 100 %-м державним капіталом;
- 2) банки з частковою участю держави у капіталі.

До першої групи відносимо Державний ощадний банк України та Державний експортно-імпорتنний банк України.

До другої групи належать:

- Акціонерний комерційний банк "Київ" (Міністерства фінансів України від імені держави, частка у капіталі – 99,9369 %);
- Публічне акціонерне товариство "Родовід банк" (частка держави у капіталі – 99,9937 %);
- Публічне акціонерне товариство акціонерний банк "Укргазбанк" (Міністерство фінансів України, частка у капіталі – 92,9998 %);
- Публічне акціонерне товариство "Український банк реконструкції та розвитку" (Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, частка у капіталі – 99,9945 %).

Очевидно, що сьогодні потрібно збільшувати розміри статутних капіталів державних банків, які ще надто далекі до часток держави в капіталі банків розвинених країн.

Зменшення державної частки на банківському ринку може призвести до обмеження впливу держави на формування національної стратегії розвитку банківської системи та фінансування пріоритетних напрямів економіки, унеможливить участь державних банків у масштабних інвестиційних проектах державної ваги та загалом створить негативний дисбаланс між національним та іноземним капіталом у банківській системі України [7].

Станом на 01.10.2012 р. серед 175 діючих в Україні банків тільки шість державних. Варто зауважити, що до 01.07.2009 р. їх було два (Ощадбанк та Укррексбанк). Тобто фінансова криза стимулювала збільшення кількості держав-